



**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
УКРАЇНИ**

**ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

**НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ
ПРАВОВИХ
НАУК
УКРАЇНИ**

**ХАРКІВСЬКИЙ
ОБЛАСНИЙ
ОСЕРЕДОК
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
ГРОМАДСЬКОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ
«АСОЦІАЦІЯ
ЦИВІЛІСТІВ
УКРАЇНИ»**

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

**Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції,
присвяченої 99-й річниці від дня народження
Олександра Анатолійовича Пушкіна**

м. Вінниця, 24 травня 2024 р.

Вінниця 2024

УДК 346+347.9](477)(06)

П78

*Друкується згідно з рішенням організаційного комітету
відповідно до доручення Харківського національного
університету внутрішніх справ
від 08.02.2024, протокол № 12*

Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 99-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 24 трав. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. правових наук України ; Харків. обл. осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України. – Вінниця : ХНУВС, 2024. – 380 с.

У збірнику розміщено тези наукових доповідей та повідомлень, у яких розглядаються актуальні проблеми цивільного, сімейного та цивільного процесуального права.

УДК 346+347.9](477)(06)

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Наука», сторінка «Конференції, семінари, та круглі столи», а також у репозитарії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

3. Разметаєва, Ю. С. Доктрина та практика захисту прав людини: навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. 364 с.

4. Mozetic, V.A. (2015). How to come the values? The problem of jurisprudence and interpretation of the law. DOI: http://dx.doi.org/10.26668/2448-3931_conpedilawreview/2015.v1i13.3509

5. Таманага, Б. (2007). Верховенство права: історія, політика, теорія. К.: Вид. дім. «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 144.

6. Рішення Малиновського районного суду м. Одеси. Справа № 521/4558/21 від 20.10.2021. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100432616>

УДК 347.191

Наталія Дмитрівна ВІНТОНЯК,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник

Лабораторії корпоративного права імені академіка Володимира Луця

Науково-дослідного інституту приватного права і

підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1666-4437>

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ ЗА ЗАПОДІЯНІ ЗБИТКИ ТОВ

ЦК України та Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» закріплює фидуціарні обов'язки посадових осіб товариства з обмеженою відповідальністю (надалі – ТОВ), а саме посадові особи зобов'язані діяти виключно в інтересах юридичної особи, добросовісно і розумно, у межах повноважень, наданих установчими документами товариства і законодавством.

У науковій літературі відзначається, що за допомогою таких критеріїв як добросовісність і розумність встановлюються межі здійснення цивільних прав осіб, запобігаючи тим самим зловживанню правом з боку останніх [1, с. 202]. Є. О. Харитонов зазначає, що фидуціарні обов'язки дозволяють створити систему, яка допомагає уникнути ситуацій, коли особисті інтереси переважають над інтересами компанії та її акціонерів [2, с. 733]. Г. О. Уразова підкреслює, що за всіма фидуціаріями визнаються загальні обов'язки діяти сумлінно, не створювати конфлікту між фидуціарними обов'язками та особистими інтересами і утримуватися від дій, пов'язаних з їх статусом і таких, що несуть вигоду їм особисто або третім особам, без інформованої згоди їх довірителя [3, с. 299]. Головною метою фидуціарних обов'язків є необхідність забезпечення економічного розвитку підприємства, а відповідно

недотримання таких базових обов'язків може призвести до збитків підприємству й зобов'язання їх відшкодувати [4].

Згідно ч. 1 ст. 1166 ЦК України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Ч. 2 ст. 89 ГК України передбачено, що посадові особи несуть цивільно-правову, адміністративну, фінансову та кримінальну відповідальність за шкоду та збитки, завдані ними господарському товариству, у порядку та у випадках, передбачених законом. Відповідно до ч. 2 ст. 40 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» члени наглядової ради товариства та члени виконавчого органу товариства несуть відповідальність перед товариством за збитки, заподіяні товариству їхніми винними діями або бездіяльністю.

У справі № 911/2460/18 про відшкодування шкоди, заподіяної діями особи під час виконання посадових обов'язків позовні вимоги обґрунтовані тим, що під час виконання обов'язків директора товариства відповідач, діючи з перевищенням наданих статутом повноважень, уклав від імені товариства договори управління майном, оренди та відповідального зберігання. Зазначені договори визнані недійсними, проте на їх підставі товариство виплатило на користь третьої особи – кошти у розмірі 784 935,53 грн.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у Постанові від 07 вересня 2021 року зазначив, що при розгляді вказаної справи ними встановлено наявність у діяч відповідача усіх чотирьох загальних умов відповідальності, а саме:

- протиправної поведінки, яка полягає у перевищенні директором наданих статутом повноважень під час укладення договорів, що встановлено у судовому порядку;

- завданої шкоди, яка полягає у сплаті коштів і передачі майна на підставі договорів, які визнано недійсними, а саме дії відповідача щодо укладення вказаних договорів суперечили інтересам та цілям товариства та призвели до виникнення у товариства збитків;

- причинного зв'язку між протиправною поведінкою та завданою шкодою – укладення зазначених договорів слугувало підставою виникнення заборгованості та внесення її в реєстр кредиторів товариства у межах справи про банкрутство;

- вини відповідача, неспростованої ним належними та допустимими доказами. Оплата за вказаними договорами хоча й відбулась

після визнання договорів недійсними, проте є наслідком виникнення боргу з вини відповідача, тобто збитки товариству завдані з вини відповідача та в результаті його неправомірних дій.

З огляду на зазначене, суд вважає обґрунтованими висновки судів першої та апеляційної інстанцій щодо наявності причинно-наслідкового зв'язку між діями відповідача щодо укладення договорів із перевищенням повноважень і заподіянням товариству збитків [5].

У справі № 904/8586/21 позовні вимоги обґрунтовані тим, що недобросовісні дії колишнього директора ТОВ призвели до значних збитків, які останній має відшкодувати. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в Постанові від 14 червня 2023 року вкотре зазначив, що вирішуючи спір про відшкодування шкоди, суд повинен встановити наявність чи відсутність складу цивільного правопорушення, яке має містити такі складові:

1) неправомірність поведінки особи, тобто її невідповідність вимогам, наведеним в актах цивільного законодавства;

2) наявність шкоди, під якою слід розуміти втрату або пошкодження майна потерпілого та (або) позбавлення його особистого нематеріального права, взагалі будь-яке знецінення блага, що охороняється законом, та її розмір;

3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою, який виражається в тому, що шкода має виступати об'єктивним наслідком поведінки заподіювача шкоди, тобто протиправна поведінка конкретної особи (осіб), на яку покладається відповідальність, є тією безпосередньою причиною, що невідворотно спричинила шкоду;

4) вину заподіювача шкоди.

За відсутності хоча б одного із цих елементів цивільна відповідальність не настає [6].

Протиправна поведінка особи може виявлятися у прийнятті нею неправомірного рішення або у неправомірній поведінці (діях або бездіяльності). Протиправною у цивільному праві вважається поведінка, яка порушує імперативні норми права або санкціоновані законом умови договору, внаслідок чого порушуються права іншої особи. Такий висновок зазначається у Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12 квітня 2018 року в справі № 910/2018/17 про відшкодування збитків, завданих господарському товариству його посадовою особою [7]. Причинний зв'язок між протиправною поведінкою особи та завданою шкодою є обов'язковою умовою відповідальності, яка передбачає, що шкода стала об'єктивним наслідком поведінки заподіювача шкоди. Власне дана складова є найскладнішою у доведенні, бо показує перехід одного елементу правопорушення в інший [8, с. 247].

Крім того варто зауважити, що у рішеннях суду все частіше звертається увага на довірчий характер відносин між товариством та його посадовою особою. Зазначається, що протиправна поведінка посадової особи може виражатись не лише в невиконанні нею обов'язків, прямо встановлених установчими документами товариства, чи перевищенні повноважень при вчиненні певних дій від імені товариства, а й у неналежному та недобросовісному виконанні таких дій без дотримання меж нормального господарського ризику, з особистою заінтересованістю чи при зловживанні своїм розсудом, прийнятті очевидно необачних чи марнотратних рішень [9, 10].

Загалом з урахуванням загальних норм на посадових осіб ТОВ при виконанні ними своїх повноважень покладається дотримання фідучіарних обов'язків, зокрема вони повинні діяти добросовісно, розумно, в межах повноважень наданих установчими документами та законодавством. В іншому випадку, як свідчить аналіз судової практики, до них може бути застосована така міра відповідальності, як відшкодування збитків, однак виключно за умови встановлення судом сукупності чотирьох умов відповідальності: 1) протиправної поведінки; 2) завданої шкоди (збитків); 3) причинного зв'язку між протиправною поведінкою та завданою шкодою; 4) вини.

Список бібліографічних посилань

1. Жорнокуй В. Г. Порушення критеріїв добросовісності та розумності як підстава відповідальності членів органів підприємницьких товариств. Доктрина приватного права: традиції та сучасність: матеріали ХХ наук.-практ. конф., присвяч. 100-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова (Харків, 4 лют. 2022 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права № 1, Каф. цивіл. права № 2; Нац. акад. прав. наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін; Харків. обл. осередок Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків: Право, 2022. С. 201-206.

2. Харитонов Є. О. Фідучіарні обов'язки учасників корпоративних відносин в праві ЄС та законодавстві держав-членів ЄС. Юридичний науковий електронний журнал. № 10. 2023. С. 731-734.

3. Уразова Г. О. Доктрина фідучіарних обов'язків органу або посадової особи юридичної особи. Доктрина приватного права: традиції та сучасність: матеріали ХХ наук.-практ. конф., присвяч. 100-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова (Харків, 4 лют. 2022 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права № 1, Каф. цивіл. права № 2; Нац. акад. прав. наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін; Харків. обл. осередок Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків: Право, 2022. С. 298-300.

4. Постанова Великої Палати Верховного Суду в від 25 травня 2021 року, справа № 910/11027/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235845>.

5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 07 вересня 2021 року, справа № 911/2460/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99474156>.

6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 14 вересня 2023 року, справа № 904/8586/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111708613>.

7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12 квітня 2018 року, справа № 910/2018/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73335693>.

8. Науково-практичний коментар Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» / Васильєва В. А., Луць В. В., Сіщук Л. В. [та ін.]; за заг. ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ. Видавництво «Право»: Харків, 2020. 336 с.

9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 04 грудня 2018 року, справа № 910/21493/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78412710>.

10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 жовтня 2019 року, справа № 911/2129/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85743713>.

УДК 347.440

Антон Миколайович ГУЖВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7813-1455>

ПРАВОВА ПРИРОДА УГОДИ ПРО НЕПОДАННЯ ПОЗОВУ (РАСТUM DE NON PETENDO) У РИМСЬКОМУ ПРАВІ

ЦК України передбачає такий спосіб припинення зобов'язання як «прощення боргу», під яким розуміється звільнення (прощення боргу) кредитором боржника від його обов'язків, якщо це не порушує прав третіх осіб щодо майна кредитора (ст. 605 ЦКУ). Цей спосіб припинення зобов'язань, який здійснюється через волевиявлення кредитора, є по суті відмовою кредитора від вимог до боржника. Втім вбачається, що внаслідок такого волевиявлення майновий стан кредитора не відновлюється, борг, який не було сплачено, залишається у будь-якому разі, а тому добровільна відмова кредитора від своїх вимог до боржника за правовими наслідками дуже близька до договору дарування. Прощення боргу має своїм правовим ефектом також позбавлення кредитора можливості пред'явити позов до боржника, який ґрунтувався б на зобов'язанні, з якого виник борг, оскільки зобов'язання вже є припиненим.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Тези доповідей учасників
науково-практичної конференції,
присвяченої 99-й річниці від дня народження
Олександра Анатолійовича Пушкіна

(м. Вінниця, 24 травня 2024 р.)

Українською, англійською мовами

Відповідальні за випуск:

Ю. М. Жорнокуй, О. Л. Зайцев

Комп'ютерне верстання: *А. О. Зозуля*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 22,17. Обл.-вид. арк. 22,58.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087
від 22.01.2008.